

УДК 343.98:330:001:89

Буколова Вікторія Вікторівна, кандидат економічних наук, судовий експерт

Шимка Володимир Миколайович, судовий експерт

ЕКСПЕРТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНЕ З ОСОБЛИВОСТЯМИ ПОДІЛУ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ СИСТЕМ

EXPERT RESEARCH RELATED TO THE PECULIARITIES OF THE DIVISION OF GAS DISTRIBUTION SYSTEMS

Анотація. До експертів будівельно-технічної та економічної спеціальності звернулись Оператори газорозподільної системи щодо визначення технічної можливості виділу частки об'єктів державного комунального майна. У статті проведено аналіз законодавчої бази щодо можливості окремого використання об'єктів газопостачання як державного, так і власного майна Оператора від газорозподільної системи. Досліджено можливість виготовлення на окремі об'єкти газорозподільної системи правовстановлюючих документів, відповідно до яких можливо буде визначити належність майна до державної власності або інших суб'єктів права власності.

Ключові слова: газорозподільна система, оператор газорозподільної системи, об'єкти газопостачання, корпоратизація підприємств, функції оперативно-технічного управління, майно, яке відповідно до законодавства не підлягає приватизації, рухоме та нерухоме майно.

Abstract. The operators of the gas distribution system turned to the experts of the construction, technical and economic specialty to determine the technical possibility of allocating a share of the objects of state communal property. This article analyzes the legislative framework regarding the possibility of separate use of gas supply facilities, both state-owned and the Operator's own property, from the gas distribution system. It has been established the possibility of producing legal documents for individual objects of the gas distribution system, according to which it will be possible to reliably determine whether the property belongs to the state property or to other subjects of property rights.

Key words: gas distribution system, gas distribution system operator, gas supply facilities, corporatization of enterprises, functions of operational and technical management, property that is not subject to privatization according to the law, movable and immovable property.

Відсутність стабільної законодавчої бази призводить до хаотичного прийняття нормативних актів, які вступають в правову суперечку і, як наслідок, взаємовиключають один одного. В ході проведення експертизи ми зіткнулись з правовим колапсом, про що буде викладено в цій статті.

У п'ятдесяті роки в Україні почалась газифікація. Державними підприємствами з газифікації здійснювались роботи з прокладки газопроводів, будівництва відповідних технологічних споруд та встановлення на них технологічного обладнання. Крім коштів державного та місцевого бюджету, для будівництва об'єктів газопостачання залучались кошти населення через об'єднання,

кооперативи тощо. Усі побудовані об'єкти газопостачання обліковувались на балансі державних підприємств, які мали назву «Облгаз».

Цілі створення і діяльності таких підприємств:

- 1) забезпечення ефективного функціонування і розвитку системи стійкого забезпечення споживачів природним та/або скрапленим газом;
- 2) розвиток газового комплексу, збереження наявних і створення нових виробничо-технічних і технологічних зв'язків;
- 3) підвищення конкурентоспроможності та рівня надання послуг з розподілу природного газу, технічного рівня газорозподільної системи.

На підставі Указу Президента України «Про корпоратизацію підприємств» [1] протягом 2-х років державні підприємства «Облгаз» були перетворені у відкриті акціонерні товариства по газопостачанню та газифікації. Засновником зазначених відкритих акціонерних товариств «Облгаз», що були створені відповідно до цього Указу [1] на базі загальнодержавної власності, з боку держави був Державний комітет по нафті і газу.

На сьогоднішній час, відповідно до Постанови Кабінету міністрів України «Про забезпечення ефективного використання газорозподільних систем або їх складових» [2] від 21 лютого 2017 року № 95, органом управління газорозподільними системами, власником яких є держава, визначено Міністерство енергетики та вугільної промисловості. А підприємства з газопостачання та газифікації, відповідно до Кодексу газорозподільних систем [3], є Операторами газорозподільної системи (далі – Оператор ГРМ) – *«суб'єкт господарювання, що на підставі ліцензії здійснює діяльність з розподілу природного газу газорозподільною системою, яка знаходиться у його власності або користуванні відповідно до законодавства, та здійснює щодо неї функції оперативно-технологічного управління»*.

Між відкритими акціонерними товариствами з газопостачання та газифікації та Органом управління державним майном були укладені договори:

- 1) про надання на праві господарського відання державного майна, яке використовується для забезпечення розподілу природного газу, не підлягає приватизації, обліковується на балансі господарського товариства із газопостачання та газифікації і не може бути відокремлене від його основного виробництва (передбачений Положенням про порядок передачі об'єктів права державної власності [4]);
- 2) про експлуатацію газорозподільних систем або їх складових частин (передбачений Постановою Кабінету міністрів України «Про забезпечення ефективного використання газорозподільних систем або їх складових» [2]).

У Додатку до такого Договору наведено Перелік майна, який складено у формі таблиці, що містить таку інформацію:

- 1) номер за порядком;

- 2) найменування об'єкта державного майна;
- 3) інвентарний номер (за Єдиною системою кодування об'єктів обліку державного майна; Реєстровий номер держмайна; Інвентарний № прийнятий у ПАТ);
- 4) технічна характеристика майна (довжина газопроводу, км; кількість обладнання, споруд та транспортних засобів, шт.);
- 5) дата введення в експлуатацію;
- 6) вартість майна, в тому числі первісна та залишкова.

Жодних відомостей про передачу разом з переліком та залишковою балансовою вартістю майна, яке надається за цим договором Оператору ГРМ, правовстановлюючих документів в зазначеному Договорі відсутні.

На дослідження експертам надано копії окремих аркушів проектної документації, акти передачі новозбудованих або відремонтованих об'єктів газорозподільної системи, рішення сесій місцевих органів самоврядування.

Зазначені документи надані на частину з перелічених у додатку до Договору об'єктів.

За окремими об'єктами в документах міститься інформація про джерело фінансування будівництва, ремонт, реконструкцію об'єкта газорозподільної системи, за якою можливо віднести його до державної, комунальної, спільної, чи іншої власності.

Щодо більшої частини з перелічених у додатку до Договору об'єктів документи такої інформації не містять.

На даний момент відсутнє визначення на законодавчому рівні виду та переліку правовстановлюючих документів на майно газорозподільних систем, відповідно до яких можливо буде достовірно визначити належність майна до державної власності або інших суб'єктів права власності.

Із моменту перетворення «Облгазів» у відкриті акціонерні товариства все майно, що було на балансі підприємства після його корпоратизації (перетворення державних підприємств у відкриті акціонерні товариства), отримало статус «майна, яке відповідно до законодавства не підлягає приватизації». Наслідком такого правового регулювання став поділ об'єктів газопостачання на дві частини:

- 1) державне майно, яке використовується для забезпечення розподілу природного газу, не підлягає приватизації, обліковується на балансі Оператора ГРМ та не може бути відокремлене від його основного виробництва;
- 2) власне майно Оператора ГРМ.

У ході дослідження встановлено, що ці частини розподіляються на:

- 1) об'єкти комунальної власності, які передані на баланс Операторів ГРМ за договорами користування (форма Договору передбачена Кодексом ГРМ, Додаток 5 до Кодексу);

2) об'єкти власності юридичних осіб – ці розподільчі газопроводи не передаються на баланс Операторів ГРМ, а експлуатуються ними за договорами експлуатації (форма договору передбачена Додатком 3 до Кодексу ГРМ);

3) розподільчі газопроводи, які були збудовані за рахунок фізичних осіб і не були передані ними до комунальної/державної власності. Такі газопроводи експлуатуються Операторами ГРМ також на підставі укладених Договорів експлуатації.

Поліпшення, модернізація комунального майна, переданого у користування Операторів ГРМ за договорами користування, здійснюється безкоштовно для його власника, за рахунок тарифу на послугу розподілу природного газу (об'єкти закладаються до Планів розвитку газорозподільної системи кожного Товариства). Поліпшення, модернізація, реконструкція майна юридичних та фізичних осіб, що уклали договір експлуатації з Операторами ГРМ, здійснюється за рахунок їх власників.

При цьому всі частини складають одне ціле – газорозподільну систему, яка, відповідно до розділу II Кодексу газорозподільних систем [3], є технологічним комплексом, що складається з організаційно і технологічно пов'язаних між собою об'єктів, призначених для розподілу природного газу від газорозподільних станцій безпосередньо споживачам. А експлуатацію газорозподільних систем здійснюють виключно Оператори ГРМ (п. 1 ст. 1 розділ III Кодексу газорозподільних систем [3]).

Склад систем газопостачання відображено в п. 4.1 ДБН В.2.5-20:2018 «Газопостачання» [5]:

1) газопроводи і споруди систем газопостачання населених пунктів (включаючи міжселищні газопроводи, розподільні газопроводи, внутрішньоквартальні газопроводи і вводи), газопроводи до підприємств, теплових електростанцій (далі – ТЕС), котельних;

2) газопроводи та газове обладнання промислових і сільськогосподарських підприємств, ТЕС, котельних, підприємств комунального і побутового обслуговування населення, житлових будинків і громадських будинків;

3) газорегуляторні пункти (далі – ГРП), газорегуляторні пункти блокові (далі – ГРПБ), шафові газорегуляторні пункти (далі – ШГРП), газорегуляторні установки (далі – ГРУ), підземні газорегуляторні пункти (далі – ПГРП), змішувальні установки;

4) газонаповнювальні станції (далі – ГНС) і пункти (далі – ГНП), проміжні склади балонів (далі – ПСБ), стаціонарні автомобільні газозаправочні станції (далі – АГЗС) і пункти (далі – АГЗП), резервуари установки, групові та індивідуальні газобалонні установки (далі – ГБУ і ПГБУ), випарні та змішувальні установки СВГ.

Газопроводи залежно від тиску газу, що транспортується ними, поділяються на (п. 5.2 ДБН В.2.5-20:2018 [5]):

1) газопроводи високого тиску I категорії – при робочому тиску газу від 0,6 МПа до 1,2 МПа для природного газу та газоповітряних сумішей і до 1,6 МПа – для СВГ;

2) газопроводи високого тиску II категорії – при робочому тиску газу від 0,3 МПа до 0,6 МПа;

3) газопроводи середнього тиску – при робочому тиску газу від 0,005 МПа до 0,300 МПа;

4) газопроводи низького тиску – при робочому тиску газу до 0,005 МПа.

Системи газопостачання можуть бути (п. 5.3 ДБН В.2.5-20:2018 [5]):

1) одноступеневі з подачею газу споживачам тільки по газопроводах одного тиску (низького або середнього);

2) двоступеневі з подачею газу споживачам по газопроводах двох тисків – середнього і низького, середнього та високого I і II категорій, високого II категорії і низького;

3) триступеневі з подачею газу споживачам по газопроводах трьох тисків – високого I або II категорій, середнього та низького;

4) багатоступеневі, при яких розподіл газу здійснюється по газопроводах чотирьох тисків: високого I та II категорій, середнього та низького.

Зв'язок між газопроводами різних тисків, що входять до системи газопостачання, повинен здійснюватися тільки через ГРП, ГРПБ, ШГРП.

Слід зазначити, що за період експлуатації газорозподільних систем (до і після корпоратизації), їх обслуговування, реконструкція, модернізація тощо виконуються за рахунок Операторів ГРМ (джерело фінансування – амортизаційні відрахування та прибуток Оператора), завдяки чому забезпечується:

1) надійна і безпечна експлуатація газорозподільних систем та гарантованого рівня розподілу (переміщення) природного газу до/від суміжних суб'єктів ринку природного газу відповідної якості;

2) комерційний, у тому числі приладовий облік природного газу в газорозподільній системі та визначення його об'ємів і обсягів передачі до/з газорозподільної системи, у тому числі в розрізі суб'єктів ринку природного газу;

3) доступ замовників/споживачів до газорозподільної системи для приєднання до неї їх об'єктів будівництва або наявних об'єктів (умови технічного доступу);

4) доступ суб'єктів ринку природного газу до газорозподільної системи для фактичної передачі (розподілу/споживання) належного їм природного газу до/з газорозподільної системи (умови комерційного доступу);

5) механізм взаємодії оператора газорозподільної системи з операторами суміжних систем та з іншими суб'єктами ринку природного газу [3].

Отже, використання будь-якої частини мереж за цільовим призначенням (розподіл природного газу) без інших частин (насосів, компресорів, розподільчих станцій тощо) неможливе.

Інструкцією щодо проведення поділу, виділу та розрахунку часток об'єктів нерухомого майна [6] визначається порядок проведення робіт з поділу, виділу та розрахунку часток житлових будинків, будівель, споруд, іншого нерухомого майна (далі – об'єкти нерухомого майна), крім земельних ділянок, та застосовується суб'єктами господарювання, які здійснюють технічну інвентаризацію об'єктів нерухомого майна (далі – суб'єкти господарювання) при підготовці проектних документів щодо можливості проведення робіт з поділу, виділу та розрахунку часток об'єктів нерухомого майна.

Цією Інструкцією визначено, що Висновок щодо можливості поділу об'єкта нерухомого майна повинен містити такі дані:

- 1) кому належить об'єкт нерухомого майна;
- 2) на підставі яких правовстановлюючих документів;
- 3) повну технічну характеристику об'єкта нерухомого майна;
- 4) фактичне користування будинками (приміщеннями), будівлями та спорудами між співвласниками;
- 5) який документ підтверджує право власності (користування) земельною ділянкою;
- 6) склад новоутворених об'єктів нерухомого майна і їх адреси;
- 7) пропозиції щодо можливих розмірів земельних ділянок, що закріплюються за новими (виділеними) об'єктами з урахуванням обмежень (обтяжень) на використання земельних ділянок відповідно до затвердженої містобудівної документації та земельного законодавства (варіанти поділу додаються).

Виходячи з наведених даних, поділ об'єктів нерухомості можливий за умов наявності ряду документів, в тому числі це: правовстановлюючі документи, технічні характеристики об'єкта, документ що підтверджує право власності (користування) земельною ділянкою, на якій він розташований, тощо.

Без вказаних документів провести поділ об'єкта нерухомого майна неможливий.

Чинне законодавство України не містить норм, які б відносили об'єкти газопроводів до рухомого чи нерухомого майна. Неможливо визначити, рухомими чи нерухомими є газорозподільні мережі, що складаються з різних у відношенні пов'язаності із землею елементів, зокрема, якщо одні частини складної речі, якою є газорозподільні мережі, можуть бути віднесені із значними застереженнями до нерухомих, то інші за будь-яких умов є рухомими.

Газорозподільні мережі мають змішані ознаки, які притаманні як рухомим, так і нерухомим об'єктам (прокладання трубопроводів здійснено як наземно, так і підземно).

Підсумовуючи викладене, виділ частки об'єктів державного комунального майна в даному випадку неможливий, оскільки:

- 1) газорозподільна система є технологічним комплексом, що складається з організаційно і технологічно пов'язаних між собою об'єктів, виділ яких призведе до знецінення та неможливості експлуатації газорозподільної системи в цілому;
- 2) відсутні документи, за якими можливо встановити належність майна до державної власності або інших суб'єктів права власності.

Перелік використаних джерел:

1. Про корпоратизацію підприємств : Указ Президента України від 15 червня 1993 р. № 210/93 (зі змінами та доповненнями) / Президент України. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/U210_93?an=1&ed=2001_08_28
2. Про забезпечення ефективного використання газорозподільних систем або їх складових : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2017 р. № 95 (зі змінами та доповненнями) / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/95-2017-п#Text>
3. Про затвердження Кодексу газорозподільних систем : Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, від 30 вересня 2015 р. № 2494 (зі змінами та доповненнями) / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1379-15#Text>
4. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 вересня 1998 р. № 1482 (зі змінами та доповненнями) / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1482-98-п#Text>
5. ДБН В.2.5-20:2018 «Газопостачання». Державні будівельні норми України, затверджені наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 15 листопада 2018 р. № 305. Київ : Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 2019. 109 с. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/V2520-20181.pdf>
6. Про затвердження Інструкції щодо проведення поділу, виділу та розрахунку часток об'єктів нерухомого майна : Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 18 червня 2007 р. № 55 (зі змінами та доповненнями) / Міністерство з питань житлово-комунального господарства України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0774-07#Text>
7. Про ринок природного газу : Закон України від 9 квітня 2015 р. № 329-VIII (зі змінами та доповненнями) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19#Text>

References:

1. President of Ukraine (1993). Pro korporatyzatsiiu pidpriemstv: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 15 chervnia 1993 r. № 210/93 (zi zminamy ta dopovnenniamy) [On corporatization of enterprises: Decree of the President of Ukraine dated June 15, 1993 № 210/93 (with amendments and additions)]. Retrieved from: https://ips.ligazakon.net/document/view/U210_93?an=1&ed=2001_08_28 [in Ukrainian].
2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017). Pro zabezpechennia efektyvnoho vykorystannia hazorozpodilnykh system abo yikh skladovykh: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 liutoho 2017 r. № 95 (zi zminamy ta dopovnenniamy) [On ensuring the effective use of gas distribution systems or their components: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 21, 2017 № 95 (with amendments and additions)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/95-2017-п#Text> [in Ukrainian].

3. National Commission for State Regulation of Energy and Public Utilities (2015). Pro zatverdzhennia Kodeksu hazorozpodilnykh system: Postanova Natsionalnoi komisii, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferakh enerhetyky ta komunalnykh posluh, vid 30 veresnia 2015 r. № 2494 (zi zminamy ta dopovnenniamy) [On the approval of the Code of Gas Distribution Systems: Resolution of the National Commission for State Regulation of Energy and Public Utilities dated September 30, 2015 № 2494 (with amendments and additions)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1379-15#Text> [in Ukrainian].

4. Cabinet of Ministers of Ukraine (1998). Pro peredachu ob'ektiv prava derzhavnoi ta komunalnoi vlasnosti: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 veresnia 1998 r. № 1482 (zi zminamy ta dopovnenniamy) [On the transfer of objects of state and communal ownership: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 21, 1998 № 1482 (with amendments and additions)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1482-98-п#Text> [in Ukrainian].

5. Ministry of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services of Ukraine (2019). DBN V.2.5-20:2018 “Hazopostachannia”. Derzhavni budivelni normy Ukrainy, zatverdzeni nakazom Ministerstva rehionalnoho rozvytku, budivnytstva ta zhytlovo-komunalnoho hospodarstva Ukrainy vid 15 lystopada 2018 r. № 305 [DBN V.2.5-20:2018 “Gas supply”. State building standards of Ukraine, approved by the order of the Ministry of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services of Ukraine dated November 15, 2018 № 305]. Kyiv, 109 p. Retrieved from: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/V2520-20181.pdf> [in Ukrainian].

6. Ministry of Housing and Communal Economy of Ukraine (2007). Pro zatverdzhennia Instruktсии shchodo provedennia podilu, vydilu ta rozrakhunku chastok ob'ektiv nerukhomoho maina: Nakaz Ministerstva z pytan zhytlovo-komunalnoho hospodarstva Ukrainy vid 18 chervnia 2007 r. № 55 (zi zminamy ta dopovnenniamy) [On the approval of the Instructions on the division, allocation and calculation of shares of real estate objects: Order of the Ministry of Housing and Communal Economy of Ukraine dated June 18, 2007 № 55 (with amendments and additions)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0774-07#Text> [in Ukrainian].

7. Verkhovna Rada of Ukraine (2015). Pro rynek pryrodnoho hazu: Zakon Ukrainy vid 9 kvitnia 2015 r. № 329-VIII (zi zminamy ta dopovnenniamy) [On the natural gas market: Law of Ukraine dated April 9, 2015 № 329-VIII (with amendments and additions)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19#Text> [in Ukrainian].

